

МЕГАТРЕНД УНИВЕРЗИТЕТУ
БЕОГРАД
ФАКУЛТЕТУ ЗА МЕНАџМЕНТ
ЗАЈЕЧАР

ФАКУЛТЕТ
ЗА МЕНАџМЕНТ
Бр. 612-003-381
Датум: 18.05.2015
Правни стручни рад, магистарски рад
ЗАЈЕЧАР

ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА, МАГИСТАРСКИ РАД ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

На основу одлуке Сената Универзитета од 14.05.2015., пошто смо проучили урађену
ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ под називом:
„Образовање кадрова у области саобраћаја у функцији одрживог развоја“

кандидата: Мг Марија Илиевска-Костадиновић подносимо следећи:
(звање, име и презиме кандидата)

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату, докторској дисертацији/магистарском раду/уметничком пројекту

Кандидаткиња Марија Илиевска-Костадиновић је рођена 4. новембра 1970. године у Карловцу, Република Хрватска. Студије на Факултету за услужни бизнис у Новом Саду је завршила 2004. године на смеру: *Менаџмент у туризму, спорту и рекреацији*.

Године 2005. уписала је магистарске студије у области менаџмента саобраћаја и телекомуникација на Факултету за менаџмент универзитета „Браћа Карић“ у Београду. Кандидаткиња је магистрирала 2008. године са тезом "ЕДИ технологија као инструмент у области управљања информацијама и робним токовима".

Од 2009. године мр Марија Илиевска-Костадиновић је у сталном радном односу на Високој школи струковних студија за менаџмент у саобраћају у Нишу. Има наставничко звање предавача на предметима *Менаџмент људских ресурса* и *Пословна комуникација*.

Кандидаткињи је 2012. године одобрена тема докторског рада под називом:

Образовање кадрова у области саобраћаја у функцији одрживог развоја.

Предложена тема има двоструки значај: како са становишта друштвеног значаја претпостављеног односа међу идентификованим променљивама (појавама), тако и са становишта очекиваног научног доприноса.

Иначе, кандидаткиња Марија Илиевска-Костадиновић је објавила већи број научно стручних радова:

1. Груја Костадиновић, Марија Илиевска „Еколошки утицај саобраћаја као елемент квалитета превозне услуге“ Зборник радова, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2014.
2. „Електронски товарни лист као форма електронског пословног документа у железничком робном транспорту“, аутор Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2013.
3. Марија Илиевска Костадиновић, Груја Костадиновић, "Односи с јавношћу у кризним ситуацијама" , Зборник радова, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2012.
4. Данијела Костадиновић, Милисав Миљковић, Марија Илиевска Костадиновић, „Елементи и

- смернице концепта доживотног образовања*”, коаутор, 11th International Conference “Research and Development in Mechanical Industry” RaDMI 2011, 15 - 18. September, 2011, Sokobanja, Serbia.
5. Марија Илиевска Костадиновић, „Развој запослених као битна компонента у развоју компаније”, Зборник радова, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2010.
 6. Марија Илиевска Костадиновић „Развој и управљање каријером”, 2st International Conference „Application of New Technologies in Management” ANTiM 2010 22 - 25. April 2010., Tara, Srbija,
 7. Марија Илиевска Костадиновић, „Менаџмент људских ресурса” уџбеник, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2010.
 8. Марија Илиевска Костадиновић, „Обука запослених”, Међународна конференција, „AKROASIS“ и „CoNYL“ – Перспектива привреде у посткризном периоду, Зборник радова, Нови Пазар, 2010.
 9. Марија Илиевска Костадиновић, „Пословна комуникација”, уџбеник, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2010.
 10. Груја Костадиновић, Марија Илиевска Костадиновић, „Фактори који утичу на понашање потрошача” коаутор, II Међународна конференција, „AKROASIS“ и „CoNYL“ – Перспектива привреде и друштва у кризном периоду, Зборник радова, Нови Пазар, 2010.
 11. Марија Илиевска Костадиновић, Груја Костадиновић, „Оцењивање перформанси запослених”, коаутор, II Међународна конференција, „AKROASIS“ и „CoNYL“ – Перспектива привреде и друштва у кризном периоду, Зборник радова, Нови Пазар, 2010.
 12. Марија Илиевска Костадиновић, „Односи с јавношћу у кризним ситуацијама”, Међународна конференција, „AKROASIS“ и „CoNYL“ – Перспектива привреде и друштва у кризном периоду, Зборник радова, Нови Пазар, 2010.
 13. Марија Илиевска Костадиновић, „Интернет као канал посредног комуницирања у области пословних комуникација”, Зборник радова, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2009.
 14. Марија Илиевска Костадиновић, Груја Костадиновић, „Примена електронске размене података у пословној стратегији саобраћајних предузећа” коаутор, 1st International Conference “Law, Economy and Management in Modern Ambience” LEMiMA 2009, 25 - 27. September 2009, Sokobanja, Serbia.
 15. Груја Костадиновић, Марија Илиевска, Костадиновић, „Куповно понашање потрошача”, коаутор, Зборник радова, Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају, Ниш, 2009.

2. Предмет и циљ докторске дисертације/магистарског рада/уметничког пројекта

Предмет дисертације

Саобраћај, као битан предуслов функционисања људске заједнице уопште, својим активностима ствара услове, утиче и изазива низ позитивних непосредних и посредних ефеката на привреду и друштво у целини; исто тако ова грана терцијарног сектора, која се разматра у овом докторском раду, утиче на животну средину и ствара низ нежељених и штетних ефеката.

Донедавно, екстерним негативним ефектима у овој области живота и рада није посвећена одговарајућа пажња. Негативни екстерни ефекти углавном су везани за функционисање саобраћаја и манифестују се у виду: саобраћајних незгода, загушења на саобраћајницама, загађења ваздуха, воде и тла, вибрација, потрошње разних облика енергије, потрошње и других ограничавајућих ресурса за производњу саобраћајних средстава и инфраструктуре, заузимање слободних површина, нарушавање пејзажа, угрожавање културних и историјских споменика. Интензитет ових ефеката разликује се по саобраћајним гранама и видовима саобраћаја и сваки од њих има низ секундарних, често далекосежних посредних ефеката.

Квантификовање глобалних негативних утицаја и категорија појединих негативних утицаја на природу, показало је да је саобраћај битан, а код неких категорија доминантан загађивач. Због своје распрострањености и хетерогености саобраћај утиче на животну средину и локално и

глобално, а ефекти тога деловања зависе углавном од:

- производње саобраћајних средстава, карактера и стања саобраћајне инфраструктуре и њиховог одржавања;
- функционисања саобраћаја по гранама, односно интензитета коришћења инфраструктуре и возних средстава;
- гране и вида саобраћаја;
- примењених технолошких решења у овој области.

Док се на једној страни води борба за заштиту и већи степен очувања животне средине, на другој страни развој саобраћаја у коме је приметно прогресивно повећање броја возних јединица, апсорбује значајан део природних необновљивих ресурса и за производњу возних средстава и за њихово покретање. Веома је дискутабилно питање да ли економска наука има право да ресурсе који се могу потрошити и необновљиви су, третира као економско добро, посебно са аспекта животне средине, која дугорочно представља услов опстанка људске врсте.

Утицаји саобраћаја на животну средину могу се пратити преко низа негативних ефеката, који се међусобно преплићу и мултипликују, са напоменом да све гране саобраћаја не утичу једнако негативно. Из тих разлога тежиште разматрања овог докторског рада односи се на практичне аспекте који утврђују друштвено пожељне оријентације саобраћаја у смислу задовољења потреба превоза као интерних критеријума и аспекта минимума штета за животну средину, као екстерних критеријума. При томе, предмет истраживања у овом докторском раду представља образовање у функцији одрживог развоја на примеру железничког саобраћаја.

Железнички саобраћај, након вишегодишње стагнације и негативних трендова, последњих година, према најважнијим развојним индикаторима налази се на самом зачељу у Републици Србији. Излаз из незавидне ситуације потражен је у усвајању дугорочне развојне стратегије која се заснива на принципима концепта одрживог развоја. Развојна стратегија пројектована је након детаљне анализе расположивих потенцијала, а њен основни циљ може се дефинисати као напор да ова грана саобраћаја постане поново привлачна, како за непосредне кориснике, тако и за друштво у целини. У том смислу, одређени су приоритети које треба реализовати уважавајући три димензије одрживог развоја: економску, еколошку и социјалну. Тиме би пословање у оквиру железничког саобраћаја следило основне принципе друштвено-одговорног понашања, које се сматра основном темом савремене пословне етике.

Активности на заштити животне средине, као једне од димензија концепта одрживог развоја, те одрживо коришћење и управљање материјалним ресурсима у области железничког саобраћаја, представљају предмет овог рада. Предмет истраживања је посебно усмерен на улогу образовања кадрова у области одрживог развоја у великом саобраћајном систему као што је железнички саобраћај у Републици Србији.

Циљ дисертације

Полазећи од дефинисаног предмета истраживања, претходно описаног, у овој дисертацији се као циљеви издвајају:

- описивање и објашњење концепта одрживог развоја (анализа услова за настанак и развој овог концепта, свестрано разматрање три кључне димензије одрживог развоја, принципа на којима се заснива, сагледавање недоумица које прате примену овог концепта, начин операционализације и његове практичне конкретизације, као и одређивање индикатора на основу којих се могу пратити и мерити ефекти примене концепта одрживог развоја у области саобраћаја);

- критичко сагледавање аспекта животне средине као димензије концепта одрживог развоја,

указивање на актуелно законодавство у свету, земљама ЕУ и Републици Србији, те приказ нових технологија;

-образложење значаја и улоге практичне примене концепта на локалном нивоу кроз локалне стратегије дугорочног одрживог развоја—локалне Агенде 21, те индикаторе примерене одлучивању на локалном нивоу;

- анализа неких до сада постигнутих резултата у Републици Србији у примени парадигме одрживог развоја као прокламоване развојне стратегије у области саобраћаја;

- детаљно разматрање начин примене концепта одрживог развоја на примеру предузећа из области саобраћајног сектора на примеру ЈП „Железнице Србије“;

- анализа основних показатеља стања и нивоа менаџмента у ЈП „Железнице Србије“ у смислу бољег коришћења запослених (око 18.000) на плану имплементације одрживог развоја у овој саобраћајној грани; те

- сагледавање перцепције запослених на високом и средњим нивоима менаџмента по питању заштите животне средине, као и сагледавање актуелног нивоа еколошке свести у овом предузећу на основу резултата опсежног емпиријског истраживања.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидаткиња Марија Илиевска-Костадиновић је у овом докторском раду поставила неколико теоријски интересантних претпоставки (хипотеза) које изискују емпиријску верификацију – једну основну и три помоћне хипотезе.

Основна хипотеза Х.1.

Што је већи ниво еколошке свести у саобраћајним предузећима, то је већа могућност примене концепта одрживог развоја.

Кандидаткиња полази од премисе да се одговорно понашање запослених испољава увек у специфичној организационој средини, односно контексту. Различите променљиве организационог карактера испољавају тренутни утицај на понашање запослених и имају јак и непосредан утицај на специфичне одлуке које запослени доносе. Понекад, организациони фактори потискују индивидуалне факторе попут социјализације и карактеристика личности.

Филозофија највишег менаџмента, као и непосредних руководилица, представља кључни организациони фактор који утиче на понашање запослених и на плану рационалног коришћења ресурса и односа према животной средини. Други организациони фактор вредан разматрања односи се на понашање менаџера највишег нивоа (руководства). Наиме, и у ситуацији када водећи менаџери поседују јаку еколошку свест, то не значи да ће се и запослени понашати одговорно у области заштите животне средине уколико то не чине ни руководиоци.

Еколошко понашање запослених зависи и од радне ситуације појединца. Тако на пример, запослени су у еколошком смислу осетљивији уколико им је радно место ближе непосредном извору загађујућих супстанци и материја. Најзад, искуство показује да менаџери испољавају мању еколошку осетљивост према прекршајима које чине високостручни кадрови предузећа.

Конечно, организациона култура и лидерство имају пресудан утицај на одговорно еколошко понашање будући да култура одређује доминантан скуп вредности које предузеће одржава и подстиче, док успешно лидерство подстиче и мотивише запослене према постизању добрих резултата уважавајући, истовремено, начела заштите животне средине.

Уз основну хипотезу, кандидаткиња мр Марија Илиевска-Костадиновић је поставила и следеће посебне хипотезе:

X.1.1.

Што је виши ниво менаџмента, заступљенији је сазнајни елемент еколошке свести код високо образованих кадрова на овим позицијама.

X.1.2.

Што је нижи положај који запослени заузимају у оквиру организације, израженији је активно деловање у складу са усвојеном еколошком свешћу.

X.1.3.

Што је већи ниво развијености еколошке свести код запослених, присутнији је еколошки аспект одрживог развоја у односу на економску и социјалну димензију одрживости.

4. Кратак опис садржаја

Дисертација под називом „Образовање кадрова у области саобраћаја у функцији одрживог развоја“ у методолошком смислу представља детаљну студију случаја у комбинацији са квантитативним (истраживање применом емпиријске технике испитивања) и квалитативним методама (дубински интервју са специфичним испитаницима).

Дисертација се састоји од девет поглавља, закључка, прегледа коришћене литературе, те прилога. Ова дисертација је написана у обиму од 186 стране; садржи девет слика и тридесет табела. Литературни преглед садржи 118 коришћена извора.

У првом поглављу изложени су предмет и циљеви истраживања, хипотезе, као и методе које су коришћене у прикупљању и обради података.

У другом поглављу аналитички је сагледан концепт еколошке свести. Описане су основне компоненте еколошке свести, указано на чиниоце њеног изграђивања, те аналитички прецизно извршена диференцијација међу кључним вредностима у заштити животне средине.

У трећем поглављу анализирани су многи аспекти концепта одрживог развоја. Тежиште излагања је на димензијама одрживог развоја, принципима и индикаторима одрживог развоја, те на примени овог модела развоја на област саобраћаја.

Четврто поглавље ове дисертације посвећено је односу образовања и одрживог развоја. Сагледана су питања обуке и развоја запослених, образовање за одрживи развоја, те активности менаџмента на плану поспешивања друштвено одговорног понашања.

У петом поглављу компаративно су анализирани последице саобраћаја по видовима на животну средину. Указано је на еколошке предности железничког саобраћаја.

У шестом поглављу сагледан је железнички саобраћај у оквиру саобраћајног система на примеру Републике Србије. На основу анализе података из секундарних извора (из ЈП „Железнице Србије“) демонстриран је значај овог предузећа за привреду Р. Србије.

У седмом поглављу детаљно је предочен методолошки приступ истраживања у овом раду, те емпиријске истраживачке технике примењене у теренском испитивању.

У осмом поглављу изложени су и анализирани резултати квантитативних и квалитативних истраживања.

У деветом поглављу детаљније су дискутовани добијени резултати са становишта потврђивања или оповргавања постављених хипотеза. Такође, предложена су решења за побољшање програма образовања у области одрживог развоја за запослене на „Железницама Србије“.

Најзад, у закључку је презентована синтеза истраживања у виду општих констатација које се односе на образовање запослених у области одрживог развоја саобраћаја.

5. Остварени резултати и научни допринос

Водиља истраживања у овом докторском раду је претпоставка да тежња ка моделу одрживог развоја изискује виши ниво еколошке свести запослених различитих квалификација, односно образовања. У том смислу, осмишљен је одговарајући план истраживања који је обухватио и опсежно емпиријско испитивање спроведено на узорку од 240 испитаника из ЈП „Железнице Србије“ – оно је потврдило основну хипотезу (X_1) овог рада:

Што је већи ниво еколошке свести у саобраћајним предузећима, то је већа могућност примене концепта одрживог развоја.

Наиме, код свих категорија испитаника установљен је добар ниво еколошке свести будући да су се средње вредности (гледано по различитим компонентама) кретале од 2,0 до 3,30. Запослени у испитиваном саобраћајном предузећу – „Железнице Србије“ – упућени су у проблеме заштите животне средине, како у оквиру организације у којој раде, тако и у месту у коме живе. Еколошко понашање је израженије код жена у односу на мушки део узорка.

Установљено је да запослени који раде и живе у Београду испољавају нешто слабији ниво еколошке свести у односу на запослене у Нишу (друга група испитаника) и осталим градовима (трећа група испитаника). Ово је објашњено чињеницом да је у седишту велике компаније као што је ЈП „Железнице Србије“ (запошљава преко 18.000 радника) јаче изражен економски интерес.

Када је реч о сазнајној компоненти, која је у овој докторској дисертацији сагледавана као елемент еколошке свести, утврђено је да млађе категорије испитаника, као и лица са докторатом, поседују виши степен знања. То показује њихову амбицију за изналажење решења за проблеме загађења и стално усавршавање знања. Ово се може узети као потврда хипотезе:

X.1.1.

Што је виши ниво менаџмента, заступљенији је сазнајни елемент еколошке свести код високо образованих кадрова на овим позицијама.

Највећи број испитаника са средњом школском спремом показао је и најбоље резултате по питању еколошке осетљивости – посебно када је реч о деловању различитих фактора микро-окружења на њихово понашање. Очигледно, овај докторски рад је потврдио очекивање (проистекло из сличних студија) да и непосредна радна средина, односно природа посла у значајној мери утиче на еколошку осетљивост која је израженија на извршилачким него на руководећим, односно пословима организације и управљања саобраћајном делатношћу. Овим је потврђена и помоћна хипотеза:

X.1.2.

Што је нижи положај који запослени заузимају у оквиру организације, израженије је активно деловање у складу са усвојеном еколошком свешћу.

На крају, анализа вредносних судова је показала да код испитаника већу јачину имају проеколошки у односу на антропоцентричне ставове. Установљена је већа разлика у корист проеколошких ставова код испитаника који раде на железници у местима ван седишта ЈП „Железнице Србије“. Тиме је потврђена хипотеза:

X.1.3.

Што је већи ниво развијености еколошке свести код запослених, присутнији је еколошки аспект одрживог развоја у односу на економску и социјалну димензију одрживости.

Колико год презентовани резултати квантитативних истраживања у овом раду представљају видан научни допринос, требало би континуирано спроводити активности на побољшању образовања запослених у циљу повећања нивоа њихове еколошке свести. Резултати квалитативних истраживања, односно тзв. „дубинског интервјуа“ – спроведеног на групи испитаника-експерата за ову област, указали су на значајне разлике по питању еколошке свести запослених међу различитим организационим јединицама.

Утврђено је, рецимо, да су се одговори испитаника из Центра за стратегију и развој (ЦСР) у великој мери разликовали у односу на одговоре запослених из Центра за унутрашњу безбедности и заштиту (ЦУБЗ). Испитаници из прве организационе јединице били су добро упућени у постојеће развојне пројекте који се спроводе у ЈП „Железнице Србије“ и њиховим последицама по животну средину. С друге стране, испитаници из ЦУБЗ-а, упркос високој стручности, нису поседовали информације о оваквим активностима. Овакав резултат је приписан слабо развијеној комуникацији унутар организације, односно између различитих организационих делова – сектора, одељења итд. То потврђује потребу за остваривањем обједињених програма формалног и неформалног образовања за одрживи развој у великим привредним системима. Очигледно, добијени резултати емпиријског истраживања у овом раду показују да постоји још простора за квалитативни помак у овој области.

На основу резултата испитивања (анкетирања), изложених у овој докторској дисертацији, дат је предлог за организовање посебних курсева за иновацију знања на свим нивоима из области еколошког менаџмента. Иновативни програм овог типа морао би бити свеобухватан, односно требало би да укључи све запослене – почев од возног особља, преко службеника, до највиших структура запослених, укључујући, наравно, и менаџмент. Резултати анкетирања су показали да постоје видне разлике по питању различитих елемената еколошке свести међу различитим категоријама запослених.

На основу анализе потпуно аутентичних мишљења, ставова, сазнања и идеја, постављена је основа за моделирање свих новина. Требало би напоменути да је примена

методе испитивања (то јест, анкете) омогућила дефинисање основних премиса за закључивање о томе у којој мери је развој по моделу одрживог развоја присутан у пословном и стручном ангажовању свих руководиоца. Током овог истраживања говорили су испитаници који у својим стручним и правно верификованим ангажманима представљају оно што је у кадровском смислу најважније када се од неког очекује да на правилно постављена питања пружи недвосмислене одговоре. То потврђују и одговори који су анализирани у овој анкети.

Истраживање у оквиру ове дисертације је обављено у периоду од 2013. до 2014. године, што значи да су сагледане најновије тенденције развоја великог саобраћајног система као што су „Железнице Србије“. Истраживање, отуда, има динамички аспект будући да се постављено истраживачко питање не сагледава статично већ као појава у развоју. Предмет истраживања, као што је показано, има како временске, тако и просторне димензије, а истражен је на конкретном систему – „Железнице Србије“. Отуда се научни допринос овог рада огледа и у добро оствареној комбинацији између теоријских и практичних аспеката истраживаног феномена.

6. Закључак

На основу свега констатованог Комисија предлаже Наставно-научном Већу Факултета за менаџмент у Зајечару да усвоји извештај о оцени докторске дисертације кандидаткиње Марије Илиевске-Костадиновић под називом: „Образовање кадрова у области саобраћаја у функцији одрживог развоја“.

Место и датум:

Зајечар, 18.05.2015

Чланови Комисије за оцену подобности кандидата и теме докторске дисертације/магистарског рада/уметничког пројекта

Проф. др Џејн Паунковић, редовни проф., ФМЗ

Проф. др Драган Михајловић, редовни проф., ФМЗ

Проф. др Горан Миловановић, редовни проф., Економси факултет, Ниш